



Leken i förskolan

Hur leken används för barns lärande

The play in preschool
How the game is used for children's learning

Karin Ingbråten

Fakulteten för humaniora och samhällsvetenskap

Lärarprogrammet

15p

Examinator: Ann-Britt Enochsson

2015-21-02

Innehållsförteckning

Inledning.....	1
Syfte.....	2
Frågeställningar	2
Litteraturgenomgång.....	3
Lekteorin.....	3
Att leka och lära.....	4
Barns lek	4
Vygotskij	5
Sensomotorisk lek	6
Regellek	6
Parallelek	6
Konstruktionslek.....	6
Social förbättring.....	6
Språklig utveckling.....	7
Motorisk utveckling.....	7
Kognitiv utveckling	8
Barnperspektivet	8
Förskollärarens roll.....	9
Metod.....	10
Urval	10
Genomförande	11
Analys och bearbetning.....	11
Validitet och Reliabilitet	11
Etiska förhållningssätt	12
Resultat.....	13
Hur ser förskollärarna på leken?	13
Leken är viktig.....	13
Fri lek	13
Planerad lek.....	13
Leken ska vara lustfylld	13
Hur använder förskollärarna leken för att utveckla barns lärande?	14
För att barnen ska lära sig kommunicera och uttrycka känslor	14
Leken används för att stimulera barnens intellektuella utveckling	15

Pedagogernas roll som stöttare och vägvisare i barns lekar.....	15
Att som pedagog ta vara på ögonblick i leken	15
Interaktion mellan vuxna och barn	16
Diskussion.....	17
Metoddiskussion	18
Resultatdiskussion.....	19
Vidareforskning	20
Litteraturlista.....	21
Bilaga 1	
Bilaga 2	

Abstract

The purpose of my thesis is to understand preschool teacher's perceptions of playing and learning and how play is used in preschools for developing children's learning. Through qualitative interviews with preschool teachers I hope to gain more knowledge about this topic. The interviews are based on four preschool teacher's approaches to play and the interviews have taken place in their workplace because it felt safe to do interviews in their own environment.

The interviews that I conducted with the preschool teachers gave me their perspectives on the importance of play for preschool children. I found out that play is important for children's learning socially and cognitively. Early childhood educators agreed that children learn to wait for their turn and show empathy in their play. They learn to cooperate and solve conflicts in different ways. Early childhood educators bring up that free play is important for children, which means that children have different roles in the game like when the older kids decide a little over the younger kids in the game.

Keywords

Play, preschool, preschool teacher

Sammanfattning

Syftet med min uppsats är att förstå förskollärares syn på lek och lärande och hur leken används i förskolan för att utveckla barns lärande. Genom kvalitativa intervjuer vill jag få djupare kunskap om förskollärares syn på lek och lärande.

Mina intervjuer bygger på fyra förskollärares syn på leken och dess betydelse för barns utveckling. Intervjuerna har skett på förskollärarnas arbetsplats för att göra det så enkelt och smidigt som möjligt.

Intervjuerna som jag genomförde med förskollärarna gav mig perspektiv på deras kunskap om leken och dess betydelse för barns utveckling. Jag fick reda på att leken är viktig för barns lärande både socialt och kognitivt. Förskollärarna var överens om att barn bl.a. lär sig vänta på sin tur och visa empati i sina lekar. De lär sig också att samarbeta och lösa konflikter på olika sätt. Förskollärarna tar upp den fria leken och hur viktig den är för barnen. Det innebär att i den fria leken är inte den vuxne delaktig utan barnen får vara i fred och leka själva utan någon vuxens direkta inblandning. Barnen har olika roller i den fria leken och det kan t.ex. innebära att de äldre barnen bestämmer lite över de yngre barnen i leken.

Nyckelord

Lek, förskola, förskollärare

Inledning

Mitt examensarbete tar upp leken i förskolan och hur leken används för att utveckla barns lärande.

Anledningen till att jag valt att skriva om leken i förskolan är att leken är viktig för barns lärande och jag vill även få en djupare kunskap om lekens betydelse för barns utveckling. Leken är en stor del av barnens värld och den har stor betydelse för dem i många situationer. Jag vill fördjupa mig i ämnet och också få mer kunskap om pedagogens syn på leken i förskolan.

Det är ett stort område men jag har begränsat mig och vill i första hand ta reda på hur förskollärare använder leken för att utveckla barns lärande samt undersöka pedagogernas syn på leken.

I Förskolans läroplan (Skolverket, 2010), står det att verksamheten ska genomföras så att den stimulerar och utmanar barns lärande och utveckling. Verksamheten ska främja leken, kreativiteten och det lustfyllda lärandet och ta vara på barnens intresse för att lära och erövra nya erfarenheter och kunskaper. I leken tränar barnet sin förmåga att kommunicera och lösa problem.

Verksamheten ska ge barnet möjlighet till lustfyllt lärande och locka till lek i olika former där barnet får möjlighet att uttrycka känslor och upplevelser. Verksamheten ska ge barnet möjlighet till fantasi och kreativitet.

I läroplanen står det att barn erövrar sin omvärld i samspel med andra människor där leken ses som ett uttryckssätt för det gemensamma meningsskapandet. Leken är ett sätt att skaffa sig kunskaper som barnet har användning av (Skolverket, 2010).

Syfte

Syftet är att undersöka vad pedagogerna anser om vad lek är och hur leken används för barns utveckling och lärande. Genom min undersökning vill jag få djupare kunskap om förskollärarens syn på lek och lärande. Förskolan är en verksamhet som sätter leken i centrum därför är det intressant att fördjupa och undersöka förskollärarnas uppfattning om lek. Hur olika typer av lek används och vilka funktioner olika lekar fyller. Dessutom vill jag få reda på vilka metoder de använder för att stimulera och utveckla barns lekande och lärande.

Frågeställningar

Hur ser förskollärarna på leken?

Hur använder förskollärarna leken för att utveckla barns lärande?

Litteraturgenomgång

I Läroplan för förskolan står det att barn erövrar kunskap genom lek, utforskande och socialt samspel men även genom att observera, samtala och reflektera. I leken ges barnet stimulans, fantasi och inlevelse och utvecklar även kommunikationsförmågan samt förmågan att samarbeta och lösa problem. Leken är viktig och har stor betydelse för barnets utveckling och lärande (Skolverket, 2010).

Förskolan skall vara rolig och lärorik för alla barn som deltar samt erbjuda barnen en trygg miljö som utmanar och lockar till lek och aktivitet. Leken är viktig för barns utveckling och lärande. I leken utvecklar barnet sin förmåga att kommunicera, samarbeta och lösa problem. Barn kan i den skapande leken få möjlighet att uttrycka och bearbeta upplevelser, känslor och erfarenheter (Skolverket, 2010).

Lekteorin

Lekteorin innebär att man uppfattar människans estetiska aktiviteter som en utveckling av vissa sidor av barnets lek. Detta är barnets fria fantasilek där barnet bygger upp världen, gör den förståelig och tränar sig i att förstå världen genom leken. Genom leken ger barnet uttryck för sina erfarenheter och svårigheter. Typiskt för leken i alla utvecklingsfaser är att det inte handlar om något antingen intellektuellt eller känslomässigt, utan att aktiviteten förenar det intellektuella och det känslomässiga perspektivet inom en social gemenskap (Paulsen, 2006).

Paulsen (2006) hävdar att leken inte är ett tidsfördriv utan att det är en aktivitet i vardagslivet som är nödvändigt för att vidareutveckla och bevara människans och samhällets hälsa. Han menar att lek och lärande hänger ihop och inte kan särskiljas. Paulsen (2006) menar att om barnet ser sin mamma hålla i en docka och tröstar den kommer barnet att lära sig hur detta objekt behandlas och barnet kommer bli mer och mer oberoende av modern. I sin utveckling strävar barnet efter att bli oberoende av sin moder.

Det är viktigt att pedagoger ger utrymme för leken, glädjen och nyfikenheten. Det är även viktigt att pedagogen och barnen samspelar i leken (Paulsen, 2006).

Att leka och lära

Barn lär sig mycket av livet, världen och människorna genom att observera omgivningen och det som händer omkring dem. I kärnfamiljen får barnet sina första bilder av vad mammor och pappor gör och de lär sig vad som skiljer vuxna från barn och pojkar från flickor. Barnet observerar personer i sin omgivning och lär sig sedan att ta efter. Detta kallas för beteendemönster vilket innebär att det är tydliga likheter mellan vuxna och barn i sättet att vara i olika vardagsituationer. Detta mönster kan finnas kvar när barnen blir vuxna och föras vidare till nästa generation. Att leka mamma-pappa-barn är en lek för livet och genom denna lek skapar barnen vardagsituationer som man varit med om. I denna lek tränar man för olika roller och beteendemönster i vuxenlivet (Wellros, 2007).

Cloward Drown och Christensen (2014) tar också upp rolleken och skriver att genom rollspel, när barnen går in i olika roller, utvecklas den verbala kommunikationen och samspelet med andra barn. (Cloward Drown & Christensen, 2014)

Barns lek

När man beskriver barns lekutveckling utgår man oftast från omgivningens materiella betingelser och barnet går från låtsaslek med objekt till rollek. Lindqvists resultat visar att barns sökande efter meningsfulla handlingar gynnas av en kulturell kontext vilket innebär att det inte är föremålen i sig som är viktiga och fångar barnens intresse, utan det är berättelsen som ger betydelse åt föremålen och handlingarna. När de vuxna gestaltar roller och handlingar kan barnen kliva in i en lekvärld. När de vuxna gestaltade blev barnen säkra på vad som var lek och vad som inte var lek. Istället för att tolka barns lek i termer av progression kan man tolka den som ett möte mellan det yttre och inre, en fantasiprocess där tanke, språk och kroppsliga uttryck sker samtidigt som handling och roll är integrerade (Lindqvist, 1997) .

Vygotskij

Vygotskij hävdar att leken är en meningsfylld aktivitet och att syftet är att upprätta den psykiska jämvikten hos barnet och ge en upplevelse av behärskning av sin omgivning.

Barnets skapande finns redan i leken. Han menar att i leken tolkar barnet sina upplevelser och ger dem liv. I leken berättar barnet en historia som hör ihop med leken vilket innebär att lek och berättelse hör ihop (Lindqvist, 1995).

Vygotskij menar att leken har stor betydelse för barns lärande. Han hävdar att barnets lek ofta är ett resultat av vad de sett och hört från de vuxna och att barnets lek inte är enkel utan det är en kreativ bearbetning av saker som de har upplevt eller nya intryck de har fått. På så sätt kombinerar de och skapar en ny verklighet, vilket innebär att hjärnan bearbetar och skapar nya situationer utifrån tidigare erfarenheter (Lindqvist, 1995).

Vygotskij menar att barn lär sig tillsammans med andra i ett socialt samspel. Han lägger stor vikt vid begreppet den potentiella (proximala) utvecklingszonen som betyder att om man sätter ett barn tillsammans med en vuxen eller med ett annat barn som kan mer sker det en utveckling hos barnet så att det klarar mer än det skulle göra på egen hand. Genom att barnet får vägledning och stöttning av en mer erfaren person kan det senare klara eller lösa problemet på egen hand (Vygotskij, 1981).

Olofsson (1999) har en teori om att leken är spontan och frivillig vilket leder det till att det blir ett sätt för barnet att uttrycka sig känslomässigt. Hon menar att lek är både på riktigt och på låtsas. Lek innebär både närhet och distans. Det man lekt har man upplevt men ändå inte upplevt, lek är både glädje och på allvar. Leken är ett sätt för barnet att förbereda sig för vuxenvärlden. Det som är viktigt i leken är processen och inte produkten. Produkten är oftast helt ointressant för barnet och det är själva processen som är det intressanta (Olofsson, 1999).

Leken är viktig för barns utveckling och lärande och den gör att barnet kan uttrycka känslor, upplevelser och erfarenheter (Lpfö, 98).

När man ska förklara vad lek är brukar man dela in den i olika former och jag kommer att förklara varje form av lek. De olika formerna av lek som jag kommer att beskriva är följande: Sensomotorisk lek, regellek, parallell lek, konstruktionslek och social förbättring.

Sensomotorisk lek

Sensomotorisk lek är lek som man oftast förknippar med övningslek, Senso betyder sinnen och motorik betyder hur vi rör oss. Våra sinnen och vår motorik måste samarbeta för att vi ska kunna utvecklas och uppleva omvärlden. Grunden läggs under våra tre första år. Denna utveckling sker vanligtvis spontant och naturligt hos barnet, men en del barn behöver lite extra stöd i sin utveckling för att få bättre balans, koncentration och känna trygghet i det sociala samspelet (Evanshaug & Hallén 2001).

Regellek

Regelleken blir allt viktigare för barn ju äldre de blir och här samspelar barnen med varandra och sätter upp regler för leken som de förhåller sig till. Reglerna som de sätter upp väljs oftast utifrån barnens behov. Exempel på utomhuslek kan vara att leka i sandlådan (Hallén, 2001).

Parallelek

I denna lek låtsasleker oftast barn oberoende av varandra. De kan sitta bredvid varandra och leka var för sig men de kan också leka och samspela med varandra. Några exempel på parallelek är när barnen leker att de matar en docka eller kör bil. I leken bearbetar de olika upplevelser och här leker barnen det som sker i vardagen som att laga mat, köra buss osv... Här provar de olika roller, de går in i olika roller vilket innebär att de kan leka själva eller i samspel med andra (Hallén, 2001).

Konstruktionslek

Exempel på konstruktionslek är när barnet sätter sig och bygger tågbanor eller leker med lego. Det kan även vara när barnet sitter i sandlådan och gör olika kakor med hjälp av olika former (Grindberg, 2000).

Social förbättring

När barn kommer i samspel med andra försöker de förklara sig och göra så att andra ska förstå vad de säger eller menar. Det är i leken de utvecklar det kommunikativa och det sociala samspelet. När barn försöker samspela med andra barn använder de en speciell röst med ett

annat tonläge så de förstår varandra. Det är just i rolleken som de utvecklar dessa färdigheter (Olofsson, 1999).

Olofsson (1999) betonar att i leken lär sig barn mycket, utvecklar sin sociala kompetens samt lär de sig att vara med andra människor. De lär sig vad som är ok och vad som inte är ok, t.ex. att man kan bli arg utan att slåss och att man kan lära sig att vänta på sin tur. Att vänta på sin tur kan innebära att barnen lär sig att man får turas om i olika situationer (Olofsson, 1990).

Även Cloward Drown och Christensen (2014) betonar att barnet genom leken utvecklar sin sociala kompetens och sociala mognad i interaktion med andra barn. (Drown & Christensen, 2014)

Språklig utveckling

Genom att uttrycka tankar och känslor i samspel med andra utvecklas språket. Med hjälp av språket gör vi oss förstådda och förstår andra. För att kunna föra en dialog med andra krävs det att man har ett utvecklat språk och där spelar pedagogen en viktig roll för att stimulera barnets lek och ge utrymme för samspel och gemenskap (Grindberg, 2000).

Trawick-Smith (2011) skriver att forskare har rapporterat att vuxnas ingripande i leken kan främja viktiga förmågor hos barnet, vilket alltså kan leda till att öka den sociala, kognitiva och språkliga utvecklingen. (Trawick-Smith, 2011)

Motorisk utveckling

Grindberg (2000) anser att i leken utvecklar barnet sina motoriska färdigheter, t.ex. att lära sig lyfta på huvudet, krypa och gå. När man talar om motorisk utveckling innebär det att barn tillägnar sig olika färdigheter som har med rörelse och förflyttning att göra. Alla barn går genom dessa processer och utvecklar sin motorik.

Motorisk utveckling hos barn är viktig för att barnet ska kunna förhålla sig till sin omgivning. Barn behöver träna de olika sinnen som beröringssinnet och rörelsesinnet för att fungera tillsammans med andra. Barns motoriska utveckling har stor betydelse för den fortsatta inläringen och de bör uppmuntras till olika fysiska aktiviteter för att utveckla den motoriska färdigheten. (Grindberg, 2000).

När barnen leker uppstår det olika reaktioner och känslor hos det enskilda barnet. I leken försöker barnet få kontroll över sina känslor i olika situationer. En del känslor kan bli jobbiga

och svåra att uttrycka och därför är det lättare att bearbeta dem i leken. Ett exempel är att när barnet känner sig ensam eller ledsen kan barnet få utlopp för dessa känslor i leken (Olofsson, 1999).

Kognitiv utveckling

Olofsson (1999) menar att i leken tränar barnen sin föreställningsförmåga vilket innebär en uppfattning om inre och yttre händelser som är viktig för att barn ska kunna föreställa sig saker. Detta är vägen till det abstrakta tänkandet hos barnet. När barnet går in i olika roller i leken leder detta till att barnet upptäcker olika perspektiv. Barnet lär sig andras olikheter och upptäcker att andra kan ha andra tankar och åsikter än en själv.

Barn blir leken genom kreativa och aktiva, deras fantasi utvecklas och de kan uttrycka sig på olika sätt. De lär sig även vara anpassningsbara i leken och att komma med olika idéer och förslag (Olofsson, 1999).

Cloward Drown och Christensen skriver i sin artikel att en rik och naturlig yttre miljö är viktig för att stödja barns lek och att barnen i leken utvecklar en bättre kognitiv förmåga.(Cloward Drown & Christensen, 2014)

Forskning om lek har gjorts på olika sätt och det finns mycket material och forskning att tillgå. De flesta anser att leken har stor betydelse för barns utveckling och lärande. Pedagogens roll i leken och barns perspektiv på lek har även tagits upp i litteraturen (Tullgren, 2004).

Barnperspektivet

Löfdahl (2004) tar upp att barnperspektivet är beroende av vilken syn vi har på barn och hon anser att sättet vi ser på barn behöver bli tydligare. Hennes syfte med undersökningen var att förstå vad barnen leker och **vad** de leker i leken.

Eftersom synen på barn är föränderlig kan barnperspektivet förskjutas i förhållande till barnets utveckling samt samhällsutvecklingen. Hon menar att synsättet på barn inte kan vara konstant utan det är i ständig förändring.

I sin undersökning har hon kommit fram till att barn oftast utvecklar lekens innehåll såväl socialt, emotionellt som materiellt. Leken kan bli alltmer komplicerad ju längre den pågår. Barn har olika roller hela tiden både i förskolan och i familjen. De handskas ständigt med

dessa maktrelationer. Hon syftar på att just vad gäller maktrelationer behöver vuxna gripa in och stötta barnen i deras lek. Leken fungerar som ett verktyg för barnen att klara sig i olika maktrelationer både i samhället, bland kamrater och i familjen.

I leken lär sig barnen om andra människor och sina relationer till andra och blir medvetna om och utvecklar empati för andra (Löfdahl, 2004).

Förskollärarens roll

Det är viktigt att pedagoger ger utrymme för och stimulerar barns lek för att utveckla deras lärande. Den vuxne är med och skapar sammanhang så att barnet upplever leken på ett glädjefyllt och roligt sätt.

Verksamheten ska utformas på ett stimulerande sätt så att barnet leker tillsammans med andra. Samtidigt bör inte den vuxne kontrollera barnets lek utan observera och stötta vilket leder till uppmuntran till lek och lärande. Genom att pedagogen observerar får han/hon reda på barnets tankar och detta leder till positivt lärande. Pedagogens delaktighet leder till att barnet utvecklas i leken och relationen mellan barnet och pedagogen blir bättre (Samuelsson, 1999).

Samuelsson (1999) anser att pedagogen ska vara som ett verktyg för barnet och vägleda det genom att visa engagemang och intresse för barnets lek.

Metod

Jag valde en kvalitativ forskningsmetod för att få djupare kunskap om förskollärarens syn på leken och dess betydelse för barns lärande. Anledningen till att jag har valt en kvalitativ forskningsmetod är att den ger mer detaljerad information vilket gör att man bättre kan förstå pedagogens inställning och man får fram djupare och mer nyanserade svar på frågorna. Detta till skillnad från en kvantitativ undersökning där svaren är baserade på korta frågor och som oftast ger enkla, onyanserade svar. Fördelen med kvalitativa forskningsmetoder som jag nämnde ovan är att den ger djupare och mer nyanserade svar och den ger intervjuaren möjlighet att reflektera över svaren medan kvantitativa forskningsmetoder, som exempelvis enkäter, ger mer kortfattade svar (Patel & Davidsson, 1994).

Urval

Jag har valt att göra intervjuer med fyra utbildade förskollärare som jobbar på samma förskola. Barnen i gruppen är mellan tre och fem år. Alla fyra pedagogerna har lång erfarenhet av att jobba i förskolan. Jag valde att intervjua utbildade pedagoger med lång erfarenhet eftersom jag ville få reda på hur deras tankar kring leken är.

Alla de fyra intervjuade är kvinnor. Det finns tyvärr inte så många män som jobbar på förskolan.

Lena har jobbat i 31 år med barn i åldrarna 1-6 år och just nu arbetar hon på en avdelning med barn i åldrarna 3-5 år.

Monica har arbetat i 33 år med barn i åldrarna 3-6 år och för tillfället arbetar hon på en avdelning med barn i åldrarna 3-6 år.

Agneta har jobbat i 25 år med barn i åldrarna 3-5 år. Just nu jobbar hon på en avdelning med 3-5åringar.

Jessica har jobbat i 30 år med barn i åldrarna 3-6 år. Hon arbetar på en avdelning med barn i åldrarna 3-6 år.

Genomförande

Innan jag skulle börja med intervjuerna skickade jag iväg brev till alla pedagogerna där jag beskrev vad mitt examensarbete skulle handla om. Jag beskrev mitt syfte och frågeställningar så att de skulle vara helt införstådda med vad arbetet handlade om. Jag skickade frågorna via e-post till pedagogerna. Fördelen med att skicka iväg intervjufrågorna i förväg är att pedagogerna kommer att ha tid på sig att tänka genom dem innan vi ses.

Jag har träffat pedagogerna tidigare vilket är bra eftersom det känns tryggare både för mig och för dem. Jag försäkrade dem att de kommer vara anonyma i mitt arbete.

De namn jag har använt ovan är fingerade och är alltså inte deras riktiga namn.

Analys och bearbetning

När jag hade gjort klart alla mina intervjuer med förskollärarna bearbetade jag det material jag hade fått in. Jag lyssnade på de intervjuer som jag hade spelat in och skrev ner vad de hade sagt. När jag bearbetade materialet utgick jag från mina frågeställningar som undersökningen handlade om. Jag har utgått från Vygotskijs syn på lekens betydelse i mitt arbete. Han ser leken som en källa till utveckling av tanke och känsla och säger att i leken möts barnets känslor och tankar och den yttre världen. Sedan tolkar barnet de olika handlingarna efter sin egen känsla och förmåga. (Lindqvist, 1996). Jag letade efter mönster i materialet och variation som togs upp under intervjun. Jag jämförde även med vad som står i litteraturen som jag har nämnt i litteraturgenomgången för att lättare förstå det material jag hade samlat in. Dessa mönster var en grund som jag använde i den skriftliga rapporten (Patel & Davidsson, 1994).

Validitet och Reliabilitet

Reliabilitet innebär undersökningens pålitlighet och validitet innebär att resultatet ger en sann bild av det som har undersökts (Stukat, 2005). Jag har gjort intervjuer med fyra förskollärare på en förskola och de beskriver hur de förhåller sig till leken och vad de anser att leken har för betydelse för barnen.

Etiska förhållningssätt

Stukat (2005) skriver om informationskravet som innebär att de som medverkar i undersökningen ska meddelas vad syftet är med undersökningen och att de får vara anonyma. Jag har förhållit mig till informationskravet genom att jag skickade ett brev till förskollärarna om vad jag skulle skriva om samt vad syftet med mitt arbete är. Det finns sammanlagt fyra punkter som är viktiga att förhålla sig till i samband med undersökningen. Förutom informationskravet är det följande tre.

- Samtyckekravet som innebär att deltagare i en undersökning har rätt att bestämma över sin medverkan. Jag skickade iväg ett mejl till förskollärarna och talade om att det var frivilligt att delta i min undersökning och att de alltså kunde avstå från att delta.
- Konfidentialitetskravet innebär att personuppgifterna ska förvaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem. Jag meddelade förskollärarna att det som de säger kommer att vara anonymt i undersökningen och att deras namn kommer vara fingerat. Det är endast jag som har tillgång till ursprungsmaterialet och ingen annan har möjlighet att lyssna eller på annat sätt ta del av själva intervjuerna.
- Nyttjandekravet innebär att uppgifter som är samlade om enskilda personer endast får användas i forskningssyfte. Innan jag intervjuade förskollärarna talade jag om för dem att deras svar används i forskningssyfte och inget annat.

Resultat

Hur ser förskollärarna på leken?

Förskollärarna är överens om att lek är allt som barnen gör utomhus och inomhus i förskolan. Leken förekommer i många situationer, t.ex. vid matbordet eller när de tvättar sig i badrummet.

Leken är viktig

Barn lär sig genom leken och den kan avbrytas för att sedan fortsätta. Monica berättar att hon låter barnen leka och att hon inte avbryter innan de har lekt klart. Hon fortsätter med att beskriva att leken är unik. Alla fyra förskollärare tycker att leken är viktig för barns lärande.

Jessica ser positivt på leken eftersom barnet utvecklas och hon anser att allt som barnet gör är lek, både under den fria tiden och vid bestämda aktiviteter. Hon anser att leken är viktig för barns lärande. Pedagogerna är eniga om att barn lär sig att bearbeta känslor och erfarenheter samt att samspela med andra genom leken. En av pedagogerna beskriver att barn lär sig att samarbeta och att de utvecklar sin fantasi genom leken.

Fri lek

Förskollärarna tar upp den fria leken som mycket viktig för barnen. Fri lek innebär att i den fria leken är inte den vuxne delaktig utan barnen får vara i fred och leka själva. Barnen har olika roller i leken. Det kan vara t.ex. vara så att de äldre barnen bestämmer lite över de yngre barnen i leken.

Planerad lek

Det förekommer också planerad lek i förskolan, men då anser förskollärarna att är det viktigt att den planeras så att leken engagerar barnen. En förskollärare menar att om leken blir tråkig kan det leda till att barnen inte kan sitta still utan blir okoncentrerade. För att få barnen att sitta en längre stund kan man göra olika rörelser och sedan varva ner säger en av pedagogerna. Jessica tar upp sången som ett exempel. Hon berättar att man kan ha olika saker som man sjunger om, vilket barnen tycker är roligt och spännande. Eftersom barnen tycker det är roligt att sjunga kan man föra in något nytt i leken när man sjunger, vilket blir stimulerande för barns lärande.

Leken ska vara lustfylld

När Agneta planerar berättar hon att leken innehåller mycket bus och det är viktigt att leken är lustfylld och rolig. Agneta tycker alltså att det är viktigt med lustfyllt lek. Förskollärarna säger också att det är viktigt att låta barnen leka och inte avbryta och lägga fokus på det barnen gör

här och nu samt fånga deras intresse. Alla förskollärare är eniga om att leken ska vara rolig och lustfylld oavsett om man planerar eller inte det man gör tillsammans med barnen.

Hur använder förskollärarna leken för att utveckla barns lärande?

Förskollärarna hävdar att barnen kan lära sig mycket genom leken och betonar speciellt den sociala biten, men tar även upp att man kan stimulera barnen intellektuellt och känslomässigt i leken. Därför använder de sig av leken för att utveckla dessa förmågor hos barnen.

För att barnen ska lära sig kommunicera och uttrycka känslor

Barnen lär sig empati och hjälper varandra om någon ramlar eller gör sig illa. Två av pedagogerna betonar att barnen också lär sig turtagning och de sociala reglerna i leken.

Enligt förskollärarna lär sig barnen att hantera känslor och lär känna sig själva genom leken. En av pedagogerna säger att barnen visar empati och ömhet i leken. Monica anser att det är viktigt med lekar, där barnen får jobba med olika känslor. Detta kan man som pedagog hjälpa till med genom att läsa böcker som handlar om känslor t.ex. om någon som är ledsen, glad osv.

Agneta säger att barnen lär sig samspel och social kompetens genom leken. Monica berättar följande:

”När barnen i vissa situationer hjälper varandra vilket gör att jag som pedagog/vuxen inte behöver trösta barnet utan de löser situationen själva. Det går snabbare när barnen löser det själva än om jag kommer fram och försöker lösa det.”

Även Agneta anser att det är viktigt att barnen får arbeta med känslor och att man som pedagog försöker stimulera barnen utveckling av sina känslor. Man kan ta upp känslor i konkreta sammanhang t.ex. varför han/hon är ledsen och försöka få barnen att sätta ord på sina känslor. På detta sätt kan de få en bättre självkänedom och förstå vad som händer när de blir ledsna eller arga.

Det som förskollärarna är eniga om är att barn som inte har syskon oftast har svårt att samspela med andra barn vilket leder till att de ibland blir ensamma och har svårt att dela med sig av sina saker till de andra barnen. Detta är en svårighet för dessa barn eftersom de har svårt med samarbetet vilket kan bli ett hinder vid vuxen ålder. Därför försöker förskollärarna stötta dessa barn och på olika sätt få in dem i gruppen.

Leken används för att stimulera barnens intellektuella utveckling

Förskollärarna tycker att leken är viktig och att den har stor betydelse för barns lärande.

Genom leken utvecklar barnet sociala och intellektuella kompetenser och är en stor del av barnets uppväxt. Barn lär sig inte enbart genom verbala uttryck, utan det är genom leken barn lär sig det mesta. Alla förskollärarna tar upp att leken är viktig för barns lärande och genom sång, rim och ramsor börjar de tidigt att stimulera barnens lärande på ett lekfullt sätt i tidig ålder så att barnen har möjlighet att utvecklas språkligt, socialt, motoriskt och musikaliskt.

Pedagogernas roll som stöttare och vägvisare i barns lekar

Förskollärarna är eniga om att det är viktigt att finnas till för barnen när de leker och även om de inte är delaktiga så är det viktigt att finnas där och stötta barnen i deras lek. Att se varje barn och hjälpa varje barn individuellt i leken leder till en vidareutveckling hos barnet. Ibland kan det finnas någon eller några barn som inte är delaktiga i leken. Då är det viktigt att man som vuxen hjälper dem att blir delaktiga så att några inte hamnar utanför och blir helt ensamma.

Det som pedagogerna tar upp som en viktig del är tiden. De menar att tiden varje barn får är viktig. Det är alltså viktigt att ge barnen tid till att leka och inte avbryta utan att man som pedagog låter dem fortsätta sina lekar. En av pedagogerna beskriver att det också är viktigt att det finns material av olika sorter och former tillgängliga för barnen och att pedagogen är där som vägvisare för barnen. Hon säger att även om man som vuxen inte är med i leken kan man vara som ett stöd vid sidan av.

Att som pedagog ta vara på ögonblick i leken

Lena däremot planerar inte alls in leken utan hon tycker det är viktigare att ta vara på barnens spontanitet och utgår från barnens intresse istället. Hon fångar det som barnet håller på med här och nu. Hon uttrycker vidare: ” jag kan gå in direkt i barnens lek när de t.ex. sitter i sandlådan och grejar och då stöttar och vägleder jag barnen i ögonblicket, ” säger hon.

Monica tycker att det viktiga är att låta barnen leka och att man som vuxen är tillgänglig om det skulle behövas. Dessutom har barnen mycket att ge den vuxne, vilket man kanske inte inser på från början, säger Monica. Som vuxen ger man, men samtidigt får man mycket tillbaka från barnen. Hon tycker det är viktigt att utgå från barnens intressen och erfarenheter och försöka utveckla dessa ännu mer.

Interaktion mellan vuxna och barn

Monica berättar att barn imiterar den vuxne vad hon/han gör och lär sig tillsammans med andra. Förskollärarna tar upp olika lekar som t.ex. rollek, sensomotorisk lek, regellek som jag har tagit upp i litteraturgenomgången. Förskollärarna tog upp att rolleken är en populär lek som barnen tycker om och leker mycket. I intervjuvaren bildade jag en egen uppfattning att på den förskolan som jag gjorde intervjuerna så lekte barnen mycket och de lekte mest mamma- pappa-barn. Barn imiterar vad andra gör och provar olika roller. Barnen ser vad andra barn och vuxna gör och sedan gör de det till sitt eget. De ser vad som händer och sker i förskolan och hemmet därefter gör de det till sina egna lekar. Förskollärarna går ibland in och deltar i rolleken.

Förskollärarna tog också upp att när de gör något, t.ex. när barnen ser att de matar något barn då tar barnen efter och kanske matar sina dockor. De går in i olika roller och provar. När barnen leker vardagshändelser kallas det för låtsaslek och exempel på låtsaslek är att barnen leker att de kör tåg, åker buss eller kör bil.

Förskollärarna betonar att det är viktigt att det man gör med barnen ska vara roligt och att de får prova och öva och på så sätt utvecklas deras lärande. Barnet lär sig genom att få göra och prova vilket leder till att barnet bildar egen uppfattning och börja koppla ihop saker med varandra och börjar förstå innebörden i det de gör och lär sig nya samband. Där kan förskollärarna ibland gå in och ge förslag på nya aktiviteter och ta fram nytt material som stimulerar till nya lekar och nya kunskaper.

I den sensomotoriska leken tog förskollärarna upp att barnen utför fysiska aktiviteter som t.ex. jaga varandra eller hoppa. I den sensomotoriska leken utvecklar barnen rörelser och motoriska färdigheter. Även här kan förskollärarna ibland gå in och ge förslag på nya aktiviteter och själva delta i barnens lek.

I regellekar är det viktigt att lära sig att följa redan uppgjorda regler. De lekar som tillhör regelleken är t.ex. utelekar och olika kortspel. Även här anser pedagogerna att vuxna är viktiga för att barnen ska utveckla sin förmåga för att följa regler och att de ska förstå att man inte får fuska.

Diskussion

I mitt urval av litteratur har jag valt böcker som handlar om leken och lärandet. Det har inte varit så svårt att hitta böcker och material om det utan det finns mycket information och böcker som är skrivna om leken detta. Jag har bl.a. använt mig av Paulsens lekteori som har blivit betydelsefull och viktig för förskolan. Dessutom har jag använt mig av Olofssons lekteori som på ett enkelt sätt beskriver leken, samt en doktorsavhandling och vetenskapliga artiklar av två olika författare (Tullgren, 2003; Cloward Drown & Christensen, 2014; Trewick, 2011).

När jag jämför vad pedagogerna säger med vad olika teoretiker anser om lekens betydelse finns det många uttalanden från förskollärarna som stämmer överens med vad som står i olika avhandlingar om leken och dess betydelse. Agneta säger t.ex. att barnen lär sig samspel och social kompetens genom leken. Tullgren (2003) skriver i sin doktorsavhandling ” att leken ses som en viktig del av barns lärande och att den i läroplanen (SOU 1997:157) beskrivs som ett sätt för personalen att skaffa sig kunskaper om barns lärande. Cloward Drown och Christensen skriver (2014) att genom leken utvecklar barnet sin sociala kompetens och sociala mognad i interaktion med andra barn.

Monica berättar att barnen i vissa situationer hjälper varandra utan att den vuxne pedagogen behöver gripa in och stötta eller trösta, och att barnen löser situationen själva. Hon anser t.o.m. att barnen löser problemen snabbare om inte den vuxne lägger sig i. Barnen lär sig empati och hjälper varandra om någon ramlar eller gör sig illa, säger en av förskollärarna. Detta stämmer överens med vad Cloward Drown och Christensen tagit upp i sin artikel. Där skriver de att en rik och naturlig yttre miljö är viktig för att stödja barns lek och att barnen i leken utvecklar en bättre kognitiv förmåga, sociala färdigheter och högre emotionell intelligens Cloward Drown & Christensen, 2011).

Lena berättar hur hon förhåller sig till barnens spontana lek och att hon försöker fånga det som barnet håller på med i situationen. Hon uttrycker vidare att hon går direkt in i barnens lek när de t.ex. sitter i sandlådan och leker och att hon då stöttar och vägleder barnen. Detta kan jämföras med vad Trawick-Smith skriver (2011). Där tar han upp att forskare har rapporterat att vuxnas ingripande i leken kan främja särskilda lekförmågor, vilket kan leda till att öka den sociala, kognitiva och språkliga utvecklingen. (Trawick- Smith, 2011)

Två av pedagogerna betonar att barnen lär sig turtagning och sociala regler i leken. Detta har också stöd i litteraturen, där Olofsson (1990) betonar vikten av att barnen förstår leksignaler

och att leken är på låtsas, att turtagande är viktigt och att det inte alltid är ens egen tur utan att barnen måste turas om.

Förskollärarna tar också upp att rolleken är en populär lek som barnen tycker om och leker mycket. Framför allt leker de mamma- pappa-barn. De imiterar vad andra gör och provar olika roller. Barnen ser vad andra barn och vuxna gör och sedan gör de det till sitt eget. De ser vad som händer och sker i förskolan och hemmet därefter gör de det till sina egna lekar. På så sätt utvecklar de samspelet med varandra i gruppen. Cloward Drown och Christensen (2014) tar upp att genom rollspel, när barnen går in i olika roller, utvecklas den verbala kommunikationen och samspelet med andra barn.

Monica anser att det är viktigt att utgå från barnens intressen och erfarenheter och försöka utveckla dessa ännu mer. Detta kan jämföras med vad Vygotskij skriver om den proximala zonen, där man ska utgå från barnets nivå men ligga strax ovanför den för att utveckla barnets förmåga på bästa sätt. Jag valde också Vygotskijs teori för att han tar upp fantasi och kreativitet förutom teorin om den proximala utvecklingszonen. Dessa termer passade bra på det som jag fick ut av intervjuerna.

En av pedagogerna ansåg att det var viktigt att ha material av olika sorter och former tillgängliga för barnen och betonade att pedagogen var där som vägvisare för barnen utan att för den skull vara med och delta i leken. Detta kan kopplas till Samuelsson (1999) som tar upp att pedagogen ska vara som ett verktyg för barnet och vara vägledande genom att visa engagemang och intresse för barnets lek. Cloward Drown och Christensen (2014) har också betonat vikten av fantasieggande material och en stimulerande, naturlig miljö.

Metoddiskussion

Jag har valt att göra intervjuer med fyra kvinnliga förskollärare som har 30 års erfarenhet. De har olika erfarenheter och olika tankesätt vilket är intressant. Förskollärarna har jobbat med barn i åldrarna 3-6 år. Just i dessa åldrar händer det mycket med barnen och det är lätt att följa deras lek. Deras arbetsplats är fördelad i sex avdelningar. Tre av förskollärarna jobbade på samma avdelning och den sista jobbade på en annan avdelning i samma förskola. Jag valde ut dem eftersom de har lång erfarenhet och mycket kunskap. Jag tog kontakt med förskollärarna innan jag skickade iväg ett brev.

Jag informerade dem om att de kommer vara anonyma i mitt arbete och att jag spelar in intervjuerna på band som ett hjälpmedel för mig i mitt fortsatta skrivande. Varje intervju tog 30-40 minuter och intervjuerna skedde på deras arbetsplats.

Jag har valt att använda mig av kvalitativ forskningsmetod för att få djupare kunskap om förskolläraarnas syn på leken samt hur de använder den vid lärande. Att pedagogerna är tydliga i sina svar har stor betydelse för att jag ska förstå hur och i vilka situationer de använder leken för att utveckla barns lärande. Jag hade även velat ta med observationer av hur pedagogerna använder leken i olika situationer, men valde att avstå eftersom mitt fokus låg på kvalitativa intervjuer.

Att göra intervjufrågor var inte heller så lätt. Jag tycker att intervjuerna gick bra trots att jag inte har gjort intervjuer på det här sättet förut. Jag fick ut mycket av intervjuerna men hade velat att förskollärarna kunde svara utförligare på vissa frågor. I slutändan fick jag ut mycket av intervjuerna i mitt arbete med att söka svar på mina frågeställningar. Det gick även bra att spela in på band. Efteråt tog det mycket tid att sammanställa vad de hade sagt. Slutligen vill jag påpeka att i det stora hela gick intervjuerna bra.

Resultatdiskussion

I mina slutsatser har jag kommit fram till att leken är viktig och ska vara rolig. Barnen leker mest rollek som mamma-pappa-barn och går in i olika roller när de leker. Barn lär sig kommunikation och att uttrycka sig genom leken.

Lärande sker i de flesta situationer både inomhus och utomhus, t.ex. när de sitter i sandlådan eller i dockvrån när förskollärarna planerar leken i verksamheten. För att det ska ske ett lärande måste leken vara rolig och barnen få prova på många olika saker. Barnen lär sig imitera vad de vuxna och vad andra barn gör.

I intervjun med förskollärarna kom jag fram till att de lägger betoningen på att leken ska vara lustfylld, spännande och rolig. Det är viktigt att som förskollärare vägleda barnen och det gör de genom att först observera dem. Genom att den vuxne sitter och observerar barnen kan de sedan vägleda och utveckla barnens lek genom att utgå från deras intresse och erfarenheter.

Genom att pedagogen utgår från barnens intresse och erfarenheter i sitt arbete väcks det nya idéer hos barnen som leder till ett utvecklat lärande. Förskollärarna tar upp att de inte går in i leken om barnen inte vill utan observerar och vägleder men om dem sedan blir inbjudna i leken av barnen går det bra att gå in i den. Viktigt är att inte avbryta barnens lek och gå in i den hur som helst, utan att istället sitta vid sidan och lyssna. De styr inte barnens lek utan är med och stöttar istället.

Förskollärarna arbetar utifrån där barnet befinner sig sedan utvecklar det som ligger i den proximala utvecklingszonen. Barnen lär sig att lösa problem både individuellt och i samspel med andra.

Vidareforskning

Det som jag skulle tycka vara intressant att forska vidare på är barn som har kommunikationssvårigheter och svårigheter i sitt samspel med andra. Får de vara med och påverka leken? I så fall hur och får de vara med och leka eller befinna sig i leken? Får dessa barn vara fria att välja sin roll eller är det pedagogerna som bestämmer och väljer detta åt dem?

Jag tror det är viktigt vilken roll barnet har i gruppen och hur stark den är. Det skulle vara intressant att forska vidare på.

Litteraturlista

- Cloward Drown, K.K. & Christensen, K. M. (2014). Dramatic play affordances of natural and manufactured outdoor settings for preschool-aged children. *Children, Youth and Environments*, 24(2), 53-77.
- Evenshaug, O. & Hallén, D. (2001). *Barn- och ungdomspsykologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Grindberg, A. (2000). *Små barns utevistelse – naturorientering, lek och rörelse*. Stockholm: Liber.
- Knutsdotter Olofsson, B. (1990). *I lekens värld*. Stockholm: Liber.
- Knutsdotter Olofsson, B. (1999). *Lek för livet*. Stockholm: HLS förlag.
- Lindqvist, G. (1995). *Lekens möjligheter*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindqvist, G. (1997). *Små barns lek*. Lund: Studentlitteratur.
- Löfdahl, A. (2004). *Förskolebarns gemensamma lekar – mening och innehåll*. Lund: Studentlitteratur.
- Patel, R. & Davidson, B. (1994). *Forskningsmetodikens grunder*. Lund: Studentlitteratur.
- Paulsen, B. (2006). *Estetik i förskolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Skolverket (2010). *Läroplan för förskolan Lpfö 98*. Stockholm: Skolverket.
- Stukat, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Trawick-Smith, J & Dziurgot, T. (2011). Good-fit' teacher–child play interactions and the subsequent autonomous play of preschool children. *Early Childhood Research Quarterly*, 26, 110-123.
- Tullgren, C. (2004). *Den välreglerade friheten: att konstruera det lekande barnet*. Malmö: Malmö högskola.
- Wellros, S. (2007). *Språk, kultur och social identitet*. Stockholm: Liber.
- Vygotskij, L. S. (1981). *Psykologi och dialektik- En antologi i urval av Lars-Christer Hydén*. Stockholm: Nordstedt & Söner.

Bilaga 1

Intervjufrågor

- Hur många år har du arbetat?
- Med vilka åldersgrupp har du arbetat med?
- Hur definierar du begreppet lek?
- Lär sig barn genom lek?
- Om svaret är ja, vad lär sig barnen genom leken?
- När du planerar en aktivitet, tänker du använda leken som en metod?
- Hur använder du leken för barns lärande?
- Vad är din roll som pedagog i barnens lek?
- Är vuxna med i leken?

Bilaga 2

Hejsan!

Mitt namn är Karin och jag går sista terminen på förskolläraryrket. Jag ska skriva mitt examensarbete om leken och syftet med arbetet är att jag vill få djupare kunskap om vad förskollärarna ser på leken och hur ni använder leken för att utveckla barns lärande.

Det jag är mest intresserad av och vill lägga fokus på är vad ni har åsikter och kunskap om leken. För att uppnå mitt syfte med undersökningen kommer den att spelas in på band tillsammans med er om detta är ok för er del?

Mina frågeställningar lyder följande:

- Hur ser förskolläraren på leken?
- Hur använder förskolläraren leken för att utveckla barns lärande?

Jag kan ge er den säkerheten att ni kommer vara anonyma i mitt examensarbete och själva intervjun kommer att ta ca 40 minuter. Det skulle uppskattas om ni kunde ställa upp på några intervjufrågor som handlar om leken.

Hälsningar

Karin Ingbråten